

Een sloot met hardhouten beschoeiing kun je ombouwen tot een paradijs voor ijsvogels. In Alkmaar gebeurde het, tot enthousiasme van buurtbewoners en betrokkenen. Natuurontwikkeling in de stad loont!

Ijsvogelwand in kruidentuin

Tekst Rutger Polder

Beeld Ries IJsseldijk

De ijsvogel is één van de kleurrijkste vogels van Europa. Voor veel mensen is het een enorme natuurbeleving om deze vogel te observeren of voorbij te zien schieten. Om het hele jaar te overleven hebben de dieren vrij helder, en vooral ijsvrij water nodig, waarin vis kan worden gevangen.

De afgelopen decennia kende Nederland een aantal zachte winters na elkaar, waardoor de populatie ijsvogels enorm toenam. Het aantal broedparen in ons land steeg van enkele in 1997, tot ongeveer duizend paar in het topjaar 2008. Nadien zijn er enkele 'strengere' winters geweest en stortte de ijsvogelstand weer in.

IN DE KRUIDENTUIN

Ik raakte in 1998 betrokken bij de ijsvogels vanwege de aanleg van een ijsvogelwand. Als 'beheerder tuinen' van VSM geneesmiddelen mocht ik samen met de gemeente Alkmaar en het toenmalige waterschap Groot Geestmerambacht, een natuurontwikkelingsproject uitvoeren langs de sloot die onze kruidentuinen doorsneed.

We begonnen met het verwijderen van de baggerlaag en het wegzagen van de oude tropisch hardhouten oeverbeschoeiing. Op sommige plaatsen brachten we een onderwaterbeschoeiing van wilgentenen aan. Ook voegden we op flink wat plekken plasdras oevers met geïsoleerde poelen toe. Het resultaat was verbluffend. Na een paar jaar zagen we overal jonge padden en kikkers, telden we meer dan twintig soorten libellen en ook de dwergmuis en wezel wonen langs de natuurlijk ingerichte sloot.

Bovendien hadden we op drie plekken het talud steil afgegraven, onder de overhangende takken van bomen en heesters. Je kunt je onze blijdschap wel voorstellen toen deze inspanning al

Huiskamerraam

"Afgelopen vrijdag is er een ijsvogel tegen ons huiskamerraam gevlogen. Ik heb hem op een rustig plekje laten bijkomen, maar helaas heeft hij net niet overleefd. Ontzettend zonde van zo'n mooie vogel. Onze tuin ligt niet aan het water, dus ik vraag me af wat hij er te zoeken had."

*Jitske Esselaar, Rijperswaard, KNNV lid.
Waarneming in eigen tuin in Alkmaar*

na een paar maanden beloofd werd met de komst van een ijsvogelpaar. Het loont dus echt de moeite om iets te doen in de stedelijke omgeving, het natuurproject is maar driehonderd meter lang.

ACHTERNA JAGEN

Sinds de aanleg van het natuurontwikkelingsproject houden we, namens de IJsvogelwerkgroep Alkmaar, het wel en wee van de ijsvogels nauwlettend in de gaten. Op veel andere plekken zijn ook steile wanden gemaakt, waarvan enkele heel snel bewoond werden. Vanaf februari kunnen we ze zien baltsen, waarbij de vogels elkaar luid roepend vlak over het water achterna jagen en hierbij soms tot hoog in de boomtoppen gaan. De luide één- of tweetonige roep is heel kenmerkend.

Begin april beginnen de vogels

te broeden. Aan het einde van een zelf gegraven gang, die wel tot een meter lang kan zijn, leggen ze gemiddeld zes eieren in een komvormige nestholte. De ouders broeden om beurten. Na drie weken komen de jongen uit, en na een kleine maand voeren kunnen ze uitvliegen. Zij doen dit in de vroege ochtend en verspreiden zich al snel in beschutte begroeiing langs de oever. De jongen worden nog een paar dagen na het uitvliegen gevoerd, maar dan verdrijven de ouders ze onverbiddeijk uit het territorium en moeten ze zelf hun voedsel vangen. De oudervogels zijn dan vaak al overlappend bezig met een nieuw legsel, in een ander hol en veelal in een andere broedwand. Ik heb dat een aantal keer mogen meemaken en inderdaad merk je na enkele dagen niet meer of er jonge ijsvogels in de buurt zijn.

De eerste broedpoging in de sloot langs de kruidentuin van VSM leverde minstens vier uitgevlogen jongen op. Nadien broedden de ijsvogels op deze plek vrijwel elk jaar succesvol, soms met wel drie broedsels per seizoen. Zelfs het voltallige college van B&W is onze tuin komen bekijken. Ik mocht ze rondleiden. Op de brug hoorde ik al een ijsvogel roepen. Even later vloog een ijsvogel onder de voeten van het college door. Ze vonden het fantastisch!

VERVELENDE VERRASSING

Het jaar 2012 had een vervelende verrassing in petto. Het begon hoopvol in januari, toen er al een paar ijsvogels aan het baltsen waren. Zo vroeg waren ze nog nooit. In februari ging het echter fout door de invalende strenge vorst. Eind mei kwam een wandelaarster uit de buurt mij op de tuin melden dat ze in februari twee dode ijsvogels op het ijs had gevonden. Mooi dat ze dat nog kwam vertellen.

Dat er toch een aantal ijsvogels de strenge winter hebben overleefd blijkt onder andere uit verschillende meldingen die ik de afgelopen maanden kreeg van verschillende plekken uit de omgeving.

Zelf deed ik dit jaar ook enkele leuke ijsvogelwaarnemingen. Vroeg in de lente stond ik bij een in zijn tuin klussende buurtbewoner een tijdje te praten. De bewuste tuin kijkt uit op een ijsvogelwand, die aan de overkant van de aangrenzende sloot ligt. Hij vertelde mij dat hij al paar weken geen ijsvogels meer had gezien. Ondertussen zag ik aan de overkant iets blauws schitteren. Even later sloop er een kat door de bosjes en twee ijsvogels vlogen luid roepend uit de struiken.

Een maand later ging ik op advies van een betrokken werkgroeplid van de gemeente Alkmaar op bezoek bij bewoners die een ijsvogelwand min of meer in de achtertuin hebben. Een schaars geklede dame die in de tuin bezig was liet mij de achtertuin zien, met de opmerking dat ze nog nooit een ijsvogel had gezien. Bij de sloot aankomende vloog er een ijsvogel voorbij. Haar verbazing was net zo groot als mijn blijdschap.

Hoewel de populatie na 2008 is ingestort als gevolg van enkele strenge winters, blijkt dat er toch een aantal ijsvogels zich hebben kunnen handhaven. Afgelopen 30 augustus zal ik de eerste ijsvogel weer langs de kruidentuin vliegen, mogelijk waren er twee. Met een beetje geluk kan de populatie zich weer vrij snel herstellen.

Rutger Polder is 'beheerder tuinen' van VSM Geneesmiddelen, tegenwoordig Hortus Naturalis, en oprichter van de IJsvogelwerkgroep Alkmaar. Deze ijsvogelwerkgroep bestaat uit leden van KNNV, IVN, en enkele niet aangesloten natuurliefhebbers. In totaal telt de groep 12 personen.

Vliegtuig

"Sluipend over het bospad in de richting van het plasje zag door de bomen heen iets blauws. Mijn jas dicht getrokken, horloge onder de mauw, en tussen de prikkers, takken en brandnetels door kon ik de ijsvogels tot op wel 3,5 meter naderen. Geweldig! Van zo dichtbij had ik ze nog nooit gezien. De drie jongen zaten onder een overhangende tak, en als de ouders kwamen aanvliegen ging al hun aandacht daar naartoe. Op een gegeven moment vloog er een vliegtuig over, ze keken alle drie omhoog, een prachtige reactie. Het was een half uur volop genieten."

Tim Walta, Vogelwerkgroeplid. Waarneming tussen Heiloo en Egmond

Uitgevlogen jongen

"Op dinsdag hebben mijn broer en ik kunnen genieten van het ijsvogelpaar bij de vijver, met twee uitgevlogen jongen! We hebben ze anderhalf uur kunnen bekijken, ze werden regelmatig gevoerd. Enkele dagen later waren de jongen vertrokken, en zaten alleen de ouders nog bij de vijver. Hopelijk gaan ze voor een tweede broedsel."

Tim Walta, Vogelwerkgroeplid. Waarneming tussen Heiloo en Egmond

